

barbárnak nevezik a kínait, pedig a nyugatiak mennyi embertelen gyilkosságot követtek el Kinában a kínaiak ellen.

A kínai civilizáció a legrégebbi a világon. Igaz, hogy ez nem jelenti azt, hogy a legjobb is volna; viszont meg kell vallani, hogy azt sem jelenti, hogy a legrosszabb. De az tény, hogy a kínai kultúra ősrégi, amelynek intézményei az állandóság mellett garantálhatnak, amit az európaiakéról nem lehet mindig mondani. A nyugati civilizáció alkotta vallás nem jobb a keletinél. I. e. a kínaiak vallásánál, sőt ez utóbbiban szerinte több az erkölcs. Nyugaton keresztényeknek vallják magukat az emberek, de hiszen sohasem voltak ezek igazán Krisztus szellemében keresztények. Ellenben a kínaiak mindenben, egész lényükben maig is Konfucius hívei és követői. S Konfucius hívének lenni annyi, mint morálisnak, mint erkölcsösnek lenni.

Nyugaton az egyének szabadságát vallják és hirdetik. Igaz, hogy Kinában az egyén nem áll magában, mert mindenki a többiekhez való viszonyában él és számít. Nyugaton mindenki szabad akar lenni, de kötelességet nem vállal mindenki. Náluk mindenkinek meg van a maga kötelessége és hivatása. Nyugaton ez nincs meg. Európában és Amerikában az egyént tekintik mindenek felett elsőnek, Kinában először tekintik a társadalmat s aztán az egyéneket, mint a társadalmi lét tagjait. Kinában a konfuciusi erkölcs tan szép kötelességeket szabott minden kínainak őseik fiszteletében s a szülőknek gondozásában. Megszabta a hitvestársi kötelességeket is. Nyugaton ez nem így van. Az öskultusz, a család szentsége hiányzik (?)

Szerzőnk Konfucius vallását racionálisabbnak, morális tekintetben magasabbnak, intézményeit tökéletesebbnek tartja a nyugatinál. A kínaiak gazdasági és politikai tekintetben is meg vannak magukkal elégedve. Amit termelnek, elfogyaszthatják maguk, s amit fogyasztanak, maguk termelik. Nincsenek rászorulva idegen terményekre.

(Folytatása következik.)

Félbeszakadt nóta.

Elbeszélés.

Irta: Orzeszko Erzsébet.

Lengyel eredetiből fordította Bánya Károly.

A verses részeket átültette Hangay Sándor.

(Folytatás.)

Ecsönd s e fák nem hazudnak senkinek, még önmaguknak sem. És szerénem látni azt a csodálatos embert, aki nem tettét, aki előtt ismeretlen az álnokság, a hizelgés, a kacérság! A férfiak hizelgők, a nők kacérok és vajmi gyakran mindkét nem példányaiban találhatók e szép tulajdonságok együttesen is. A férfi barátsága, a nő szerelme tréfája a természetnek, s célja, hogy megmutassa az embereknek az eszményt, hogy pillangókat hajszoló gyermekek maradjanak egy egész életen át.

De nem mindegyik hajszolja végig az egész mezőt a pillangók után. Van, akit a tapasztalat, néha nem is túlságosan nagy tapasztalat arra a meggyőződésre juttat, hogy a megfogott pillangó csakhamar meglehetősen undok féreggé válik a kezében. Ilyennek jól esik megpihenni egy kicsit a csöndben és magányban, mely mintegy idill után áhítozik. Idill — a poéták fecsegése. Mert valójában az idillnek vörös a keze s szíve magnetikusan vonza a szerelmes pásztor — zsebéhez.

Itt, távol az emberektől haszonnal forgathatná az ember Rochefoucauld-t. Micsoda sötét és hű ecsefelése az élet sötét valóságának! Határozottan el kell jönni ide ebbe a fasorba Rochefoucauld-lal és fa alá ülve... Akad itt pad?

Hogy meglássa, van-e pad az árnyas fasorban, ahová Rochefoucauld-lal letelepedhetné, körülnézett s a lába mintha csak hirtelen gyökereit vert volna. Néhány lépésszámra maga előtt, de már túl a léckerítésen, csikos perkárruhás lányt pillantott meg. Ott ült a padon az orgonabokrok közt és varrt. A babvirág valósággal lángolt fekete hajában; fekete hajtincsei munkája fölé hajló nyakára omlottak. Közepes termetű, karcsú, kecses teremtmény volt, arca

halovány, ajka vérpiros, egész megjelenése finomnak s üdének, igen üdének látszott.

A sietség, mellyel varrt, nem gátolta abban, hogy hébe-korba a kenyér után nyuljon, mely ott feküdt a két töredezett deszkából összerótt durva asztalon. Harapott egyet-egyet belőle és varrt, egyre varrt. A kenyér fekete volt, a fogak, melyek bele-belemélyedtek, fehérek s oly egyformák, akár a gyöngy. Két-három percig rófta az öltéseket, aztán ismét a kenyér után nyúlt gyűszűs ujjú kezével. A munka vége felé haladt. Két perkál darabnak az összevarrása csaknem megvan. Még egy harapás kenyér s még néhány öltés, aztán még egy és még néhány s végtére a fehér fogak nem a kenyérbe mélyedtek, hanem a cérnaszálat metszették el. A leány kinyújtotta görnyedt derekát, fejét kissé lehajtva nézegeti kész munkáját s bizonyára azt gondolja, hogy rendesen csinálta meg, hogy a kenyér izletes volt, az idő szép, mert ajkáról elröppent a vidám keringő-dallam: La, la, la! la, la, la! la, la, la!

Az ifjú néhány lépést tett s kijutott a fák közül, ahonnan eléggé hosszan szemlélte a lányt. A haraszt megzörrent a lába alatt.

A lány abba az irányba tekintett. Arcára a csodálkozás kifejezése ült, ragyogó szemében némi ijedtség tükröződött. Amióta csak ide jár — több, mint három esztendeje — először lát sétálót abban a kertben. Hanem ijedtsége csakhamar elpárolgott.

A váratlanul megpillantott ember külseje kellemes benyomást tett rá. És nyilvánvalóan illedelmes ember is volt, mert amint tekintették találkozott, megemelte kalapját s ekkor láthatóvá vált szép, nyílt homloka, melyen a szemöldök között függőleges ránc húzódott. Ez a ránc szembeszökött az első szempillantásra az alak és arc fiatalsága mellett, úgy szintén a hosszúkás fehér kéz is, mellyel a kalapot megemelte.

Néhány másodpercig úgy tetszett, hogy habozik, hogy fontolgat; aztán gyorsan oda lépett a leékerítéshez és kalapját folyvást kissé megemelten, illedelmesen kérdezte:

„Szabad kérdezniem nagysád, ki lakik abban a csinos házikóban?”

És szemével a buja babnövényzet között kiemelkedő fehér házikóra mutatott.

A lány kissé elfogultan felelte:

„Mi lakunk ottan...”

De tüstént helyre igazította:

„Apám, Vigrics Teofil, én és testvéreim...”

Magyarázatából s beszédmodorából kifűnt, hogy megszokta az illedelmes érintkezést az emberekkel s hogy elfogultsága sem tartott soká.

„Kedves magányos hely” — jegyezte meg a férfi.

„Ó, nagyon! — erősítette a lány és szemében az elragadtatás tüze ragyogott. — Oly szép zöld itt minden, oly csendes...”

„Csendes kicsi fészek” tette hozzá a férfi és tüstént kérdezte: „Ki ültette azokat a növényeket, melyek oly festői módon ölelik a házikót?”

A lány örült a dicséretnek s ragyogó szemmel felelte:

„Ügyebár, szépen fejlődött a bab ez idén? Én és nővérem évről-évre ültetünk ott babot, de még sohasem nőtt oly nagyra, oly sűrűre...”

„Valóban nagy és sűrű. A virágágyon szintén látok virágokat. Azokat is nagysád ültette?”

„Egy kevés árvácska meg rezeda... csak kevés, mert a nővéremmel nem igen érünk rá, hogy többet ültessünk...”

„Kedves nővére bizonyára idősebb?... ”

„Ellenkezőleg, fiatalabb nálamnál négy évvel...”

„És hány éves a kedves nővére?”

„Tizenöt...”

Elhallgattak; a lány kissé elfogultan a munkája fölé hajolt és varrni kezdett; a férfi a kerítésre támaszkodva nézte őt és nem ment el. A lány elfogultságát éppen az a mód idézte elő, mellyel a férfi őt nézte.

Levette volt a kalapját s nagy, zafirkék szeme ott a mély ránccal megjelölt homloka alatt pajkosan nevetett. E pajkosan nevető szemben, az alakban, a beszédmodorban, amint kissé lassan és tagolva ejtette a szavakat, nem volt illelenség egyáltalában, hanem önbizalom, előkelőség sugárzott az ismeretlen egész egyéniségéből s ez volt az, ami a lányt zavarba ejtette. Aztán tudta, hogy fiatal lánynak ismeretlen férfiúval nem szabad hosszabb beszélgetésbe elegyedni, csakhogy a kíváncsiság fúrta az oldalát: ki az? Hogyan, mi-

képpen jutott erre a rendszerint elhagyatott helyre? Azon törte a fejét, mi módon kérdezhetné meg, de nem jutott az eszébe semmiféle mód. Rófta hát az öltéseket s közben mindenféle gondolatok motoszkáltak a fejében: Talán elmegy? Talán nekem kellene fölállnom és elmennem? De ez illelenség lenne. És miért szaladnék el? Hiszen a saját lugasomban vagyok. Menjen ő vissza, ahonnan jött! Ki ő vajjon? Ki lehet? Csinos... kivált a hangja igen kedves...

A férfi néhány percnyi hallgatás után valóban kedves csengésű, bársonyos lágyságú hangján ismét megszólalt:

„Mit dolgozik, nagysád?”

Anélkül, hogy feltekintett volna, felelte:

„Inget varrok a fivéremnek...”

Nem látta a mosolyt, mely az ismeretlen ajka körül átfutott.

„És fivére nagy már?”

„Ó nem, tíz évvel fiatalabb, mint én...”

„Tehát nagysád a legidősebb testvérei között?”

„Igen.”

„Én a nagysád szavaiban bizonyos hézagot vettem észre... bizonyos hiányt... Azt mondta: apám, én és testvéreim... És mamája?”

A lány néhány másodpercnyi hallgatás után halkan felelte:

„Már nincs mamánk négy éve... Meghalt...”

„És nagysád helyettesíti őt testvérei előtt...”

Folyvást a varrására hajolva, halkan felelte:

„Igyekszem, amennyire lehetséges...”

Az ismeretlen ajkáról és szeméből eltűnt a pajkos mosoly, karjával erősen nekitámaszkodott a léckerítésnek s némi idő múlva mondotta:

„Könyvet látok a kosárkában... szeret olvasni?”

„Igen, nagyon szeretek olvasni...”

„Miféle könyv az?”

A kerítésen átnyújtotta kezét s a lány némi habozás után odanyújtotta neki a könyvet.

Valóban mit gondol ez az ismeretlen? Csak áll és áll! Csak beszél és beszél. És nem mondja meg, hogy kicsoda! Ez nem illik, ámbár másrészt... igen illedelmes.

A könyv boríték-táblája vastag volt és foszladozó, mint egyébként az egész könyv, bizonyára sokat lapozgatták. Az ismeretlen szét-

nyitotta, lapozgatni kezdett benne s tekintete írónnal megjelölt verseken akadott meg.

„Nagysád jelölte meg e verseket?”

„Én” felelte halkan a lány.

„Tehát tetszenek nagysádnak?... ”

És halk hangon olvasni kezdte az egyik megjelölt verset:

Sóvárgó lelkem vidd, ragadd!

Erdő borított fájakat,

Zöldelő rétet, berkeket

Repüljön át a képzelet.

Halkan ugyan, de igen szépen olvasott. A lányra különös hatást tett. Soha életében nem hallott költeményt felolvasni s az a hang oly bársonyosan lágú, oly gyöngéd volt s valami szomorúság-féle rezgett benne...

A férfi pillanatra abban hagyta az olvasást és elgondolta: Kissé messzire jutottam Rochefoucauld-tól... éppen ellentétes irányba... Aztán folytatta az olvasást:

... Hol a borostyán fonja át

A korhadttölgycsokorát,

Ott száz virágnak kelyhe nyit

S futkos közöttük fürge gyík.

A lánynak, miért, miért nem, könny szökött a szemébe. Így történt vele mindig, valahányszor zenét hallott, ami ugyancsak ritkán esett. Roppant elröstelte magát s a szégyenkezés mellett kissé bosszankodott is.

Mi az már megint? Nemcsak beszél vele az az ismeretlen ember, hanem a könyvét is olvassa s még hozzá hangosan, mintha már száz esztendeje ismernék egymást! Pedig még a nevét sem mondta meg.

Összeszedte magát s kezét a munkájával együtt a térdén nyugtatva, komoly, sőt egyenesen szigorú arccal kérdezte:

„Maga messze lakik?”

Ő maga is úgy érezte, hogy hangosabban ejtette ki a kérdést, mintsem akarta s hogy a homlokát túlságosan összeráncolta. De hát ez már így van többnyire: ha az ember nagyon neki bátorodik, túl megy a mértéken.

A férfi fölpillantott s kissé hanyagul mondotta:

„Igen közel...”

És elolvasott még két sort:

... Mezők ölen fut kis patak

Rá orgonafák hajlanak...

Mintha e két sor elolvasása közben meg- gondolta volna magát, betette a könyvet s meghajtva magát, így szólt:

„Eddig nem mutatkoztam be nagysádnak. Nem tételeztem fel, hogy beszélgetésünk ily hosszúra nyúlik. De most úgy látom, hogy óhajtani fogom a megisméltlődését...”

Pillanatra lesütötte a szemét, gondolkozott, majd ekként szólott:

„Pzsijemszki Gyula vagyok, itt lakom ebben a nagy házban...”

S a hercegi kastélyra mutatott. A lány fel- vidult; érezte, hogy elég tétetett a társadalmi kötelezettségeknek; hanem azért kissé elcso- dálkozott.

„Azt hittem, senki sem lakik abban a kas- télyban...”

„Mostanáig, a cselédség kivételével, senki sem lakott benne, de tegnap megjött a gazdája.”

„A herceg?!“ kiáltott fel a lány.

„Igen, a herceg bizonyos vagyoni ügyek lebonyolítása miatt itt tartózkodik majd egy ideig...”

A lány pillanatig elgondolkozott, majd ha- bozva kérdezte:

„S maga a herceggel jött?”

„Igen, — felelte — Oszkár herceggel jöttem.”

„Bizonyára vendége Oszkár hercegnek?”

„A legkevésbé sem, nagysád. Alkalmazottja vagyok a hercegnek, kísérem utazásaiban, vele vagyok mindig...”

Aztán pillanat múlva hozzá tette:

„Alkalmazottja s egyszersmind barátja va- gyok a hercegnek...”

A lány azt gondolta, bizonyára titkára a hercegnek, vagy jószágkormányzója. Tudta, hogy a nagy uraknak jószágkormányzók és titkárai vannak. Egyébként hogyan is tud- hatta volna, miféle tisztségek vannak a her- cegi udvarokban. Bizonyára szép és előkelő tisztségek. De jól esett neki, hogy az új ismer- rős nem volt vendége a hercegnek. Nem tudta miért, de örült ennek.

„Fiatal a herceg?” kérdezte.

Pzsijemszki habozott a felelettel.

„Igen is, meg nem is” felelte aztán moso- lyogva s a mosolyt kissé furcsának találta a lány; „életkora ugyan nem nagy, de tapasz- talni sokat tapasztalt...”

A lány bólintott a fejével.

„Ó igen! Képzelem mennyi boldogságban, mennyi örömben volt részel!”

„Nagysád azt hiszi?”

„Természetesen. Ó Istenem! Ha valaki olyan gazdag, azt teheti mindig, ami neki tetszik!”

A férfi önkéntelenül lapozott a könyvben, majd így felelt:

„És az a szerencsétlensége csak.. hogy sok dolog megszűnt tetszeni neki.

A lány kissé elgondolkozott.

„Bizonyos — mondotta — sok dolog nem tűnik olyan jónak, mint eleinte, vagy mint távolról szemlélve...”

„Nagysád már érti ezt?” kérdezte némi csodálkozással.

A lány vidáman mosolygott.

„Élni ugyan nem soká élek, de tapasztalni már sokat tapasztaltam...”

„Példának okáért?” kérdezte tréfásan.

„Többször előfordult már, hogy nagyon vá- gyódtam valami után, nagyon ábrándoztam valamiről s aztán meggyőződtem, hogy nem volt érdemes vágyódni, nem volt érdemes ábrándozni...”

„Példának okáért?” ismételte.

„Példának okáért, vágyódtam barátnő után, de olyan igaz, igaz barátnő után, akivel iga- zán együtt élhettem volna?”

„Mit jelent az: igazán együtt élhettem volna?”

„Azt jelenti, hogy az embernek ne legyen semmi személyes dolga, hanem minden, ami csak van, legyen közös. Közösén gondolkozni mindenről, kölcsönösen segíteni egymást min- denben, kölcsönösen örülni, kölcsönösen bán- kódnival...”

„Szép program! És bevált?”

A lány lesütötte a szemét.

„Nem. Már két ízben hittem, hogy van ilyen barátnőm és igen boldog voltam, de aztán...”

„Megengedi, hogy én fejezzem be?...”

Aztán nagysád meggyőződött, hogy először: e barátnők jóval kevésbé voltak okosak nagysádnál s így lehetetlen volt közösén gon- dolkozni; másodszor: nem szerették igazán... úgy-e?”

Folyvást varrva, igenlően bólintott a fejével.

(Folytatása következik.)